

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Постової Катерини Григорівни

«Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей

обдарованих підлітків»,

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Як світове, так і українське сучасне суспільство все більше потребує професіоналів, які володіють глибокими знаннями і здатні до винахідництва, а організація і вдосконалення системи освіти для підростаючого покоління неможливі без урахування потенціалу учня, цілісного розуміння особливостей його психічної і пізнавальної діяльності. Наразі освіта постійно отримує від суспільства запити на виховання та формування креативної особистості, яка вміє швидко вирішувати виникаючі проблеми і оптимально змінювати свою поведінку в умовах реалізації різних професійних задач.

Дослідницька активність в сьогоденному мінливому світі розглядається як невід'ємна характеристика особистості. Універсальні вміння і навички дослідницького пошуку необхідні кожній людині, тому що дослідницька поведінка є складовою структури уявлень про професіоналізм в будь-якій сфері діяльності. Більш того, рівень розвитку навичок дослідницької діяльності все більше визначає і спосіб життя сучасної людини.

Розвиток у підростаючої особистості навичок дослідницької діяльності, навчання її умінням і прийомам дослідницького пошуку є актуальним завданням сучасної освіти. Якщо з самого раннього віку дитина засвоює навички дослідницької поведінки, значить, її уявлення про світ формуються правильно, відповідно до вимог часу.

Висловлені аргументації свідчать, що тематика дисертаційного дослідження Постової Катерини Григорівни відповідає запитам

психологічної науки і практики, а обраний дисертанткою ракурс вивчення проблеми може вважатися таким, що відповідає сучасним потребам вікової та педагогічної психології.

Достатньо глибоке осмислення автором проблеми дослідження знайшло змістовне відображення у визначенні базових засад наукового пошуку. Формулювання мети, завдань, обґрунтування об'єкта, предмета, логічність структури і програми теоретико-емпіричного дослідження проблеми розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків доводять наукову компетентність та коректність автора, зокрема, і при виборі методологічного інструментарію.

Дисертаційна робота структурована згідно з поставленими завданнями: спочатку автор здійснює теоретичний аналіз наукового досвіду у вивченні феномену дослідницьких здібностей та моделей їх розвитку в онтогенезі і визначає умови формування згаданих здібностей у підлітковому віці. Надалі розкриває зміст і спрямованість психодіагностичних методів дослідження системи пізнавально-особистісних якостей, обґрунтовує критерії, показники і рівні їх розвитку в обдарованих підлітків. Далі дисертантка подає розгорнутий і детальний аналіз результатів емпіричного вивчення особливостей прояву виокремлених критеріїв дослідницьких здібностей обдарованих підлітків та визначає вплив психологічних умов на їх розвиток. Останній розділ дисертації присвячено обґрунтуванню та впровадженню програми цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на розвиток дослідницьких здібностей обдарованих підлітків з урахуванням авторської моделі психологічних умов розвитку цих здібностей на даному етапі онтогенезу.

Базуючись на ґрунтовному теоретичному аналізі наукових джерел, що презентовані у першому розділі «Теоретичні основи вивчення дослідницьких здібностей», дисертантка цілком правомірно доводить думку про відсутність уніфікованої позиції дослідників щодо визначення поняття дослідницьких здібностей та про необхідність поглибленої

диференціації та інтеграції сутнісних ознак даного феномену задля універсальної його дефініції.

Наукова обізнаність та професійна компетентність дозволили дисертантці визначити структуру дослідницьких здібностей, представлену мотиваційним, особистісно-когнітивним компонентом, інтелектуальними та креативними здібностями, а також розкрити психологічний зміст понять «дослідницькі здібності» та «дослідницькі здібності обдарованих підлітків». На основі виокремлення новоутворень підліткового віку, що є базовими для успішного розвитку дослідницьких здібностей, а саме підвищення пізнавального інтересу до інформаційних джерел та об'єктів, які є їх носіями; усвідомлення себе через порівняння з іншими; стрімкий розвиток процесів мислення та когнітивних процесів; прагнення до планування та формулювання стратегії реалізації задуманого; прагнення до самостійності; мотивація до прояву власних здібностей у певному виді діяльності та інші, Катерині Григорівні вдалося встановити, що саме даний етап онтогенезу є сенситивним періодом розвитку дослідницьких здібностей.

Узагальнення результатів теоретичних досліджень, присвячених дослідницькій поведінці обдарованих підлітків з позицій системогенезу, комплексного вивчення здібностей та теорії інтегральної індивідуальності, дозволило автору виділити найбільш суттєві умови розвитку цих здібностей. Серед основних дисертантка називає потреби обдарованих підлітків в розумовому пошуку та навантаженні, мотивацію дослідницької поведінки та дослідницької ініціативності, єдність всіх якостей особистості, які беруть активну участь у творчій діяльності, низьку оцінку мотиваційно-вольових, емоційних, інтелектуально-пізнавальних якостей, обдарованість як психологічну умову розвитку людини в різних сферах діяльності тощо.

Позитивної оцінки заслуговує матеріал другого розділу дисертації «Емпіричне дослідження психологічних умов розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків», який присвячений розкриттю змісту, методики та результатів констатувального етапу дослідно-

експериментальної роботи, що спрямовувався на виявлення особливостей впливу психологічних умов на розвиток дослідницьких здібностей обдарованих підлітків. Цій меті слугувало виділення автором критеріїв і низки показників розвитку дослідницьких здібностей підлітків, що проявляють обдарованість у галузі наукового пошуку, зокрема: орієнтаційно-пізнавальна мотивація (показники – внутрішня, зовнішня позитивна та зовнішня негативна мотивації до дослідницької діяльності); когнітивні якості (показник – рівень інтелектуальних здібностей); креативні якості (показники – швидкість, гнучкість, оригінальність мислення); особистісно-когнітивні якості (показник – особистісна тривожність), когнітивно-пошукова активність.

Реалізація комплексного підходу до вивчення досліджуваної проблеми, використання дисертанткою валідного і надійного банку загальновідомих діагностичних засобів, дотримання вимог репрезентативності формування експериментальних груп обстежуваних, коректна кількісна обробка дозволили Постовій Катерині Григорівні здійснити кваліфікований аналіз отриманих емпіричних даних і сформулювати обґрунтовані висновки. Так, спираючись на результати, одержані за допомогою використання сукупності діагностичних методів, дисертантка виокремила визначальні фактори впливу на розвиток дослідницьких здібностей підлітків, склала психологічний портрет обдарованого у галузі дослідницької діяльності підлітка, і, головне, довела ефективність конкурсу-захисту дослідницьких робіт учнів-членів Малої Академії наук України як інструменту відбору обдарованих школярів.

Хотілося б відзначити третій розділ дисертації «Система психолого-педагогічних заходів з розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків», присвячений пошуку шляхів та інструментів розвитку дослідницьких здібностей обдарованої підростаючої особистості. Саме врахування науково-психологічного досвіду, аналіз результатів прояву дослідницьких здібностей в дослідницькій діяльності та особливостей

перебігу процесів їх розвитку у підлітковому віці дозволили Катерині Григорівні розробити модель психологічних умов розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків, яка цілком засвідчує як обізнаність автора у сутності і динаміці їх розгортання в онтогенезі, так і достатньо високі здібності самої дисертантки до наукового пошуку.

У програмі цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на розвиток дослідницьких здібностей обдарованих підлітків, розробленої Постовою К.Г. на базі представленої моделі, вдало поєднано різноманітні форми навчання: теоретичні лекції, заняття у формі конференції, семінари, самостійна експериментальна та практична роботи, консультації тощо. Вибір методології симультанного впливу є виправданим і вдалим, оскільки дійсно відповідає психологічним особливостям обдарованих підлітків, дає можливість підбору і використання гнучких схем розвивальної роботи з ними та досягнення у якості кінцевого результату такої роботи розвиваючого ефекту.

Переконливим свідченням продуктивності запропонованої дисертанткою програми факультативного курсу «Основи науково-дослідницької діяльності» є статистично значущі зрушення, які засвідчила позитивна динаміка показників порівнюваних змінних у досліджуваних експериментальної вибірці. Слід також відзначити методологічну виваженість та оригінальність методичних рекомендацій з розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків, запропонованих дисертанткою для учителів та наукових керівників щодо організації дослідницького пошуку учнів в різних галузях знань та формування культури цілеспрямованої науково-дослідної діяльності в цілому.

Дисертаційна робота Постової Катерини Григорівни чітко структурована, для презентації кількісних експериментальних даних грамотно використано таблиці, гістограми, рисунки, графіки. Кожний розділ дисертаційного дослідження має виважені, відповідні до змістовної сторони

тексту висновки, доведені внаслідок використання прийомів статистичної оцінки емпіричних даних та належної якісної інтерпретації.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження, змістовно висвітлені у загальних висновках до роботи, знайшли відображення у 15 авторських публікаціях та авторефераті дисертації. Результати дослідження отримали належну апробацію та впроваджені у практику роботи освітніх навчальних закладів.

Такі наші аргументації ще раз підкреслюють практичну значущість досліджуваної проблеми., її новизну і вимагають якомога ширшої презентації апробованої експериментальної програми факультативу «Основи науково-дослідницької діяльності» для учнів основної та старшої школи серед педагогічних працівників загальноосвітніх шкільних та позашкільних закладів, що працюють з обдарованою підростаючою особистістю.

Враховуючи позитивний потенціал дисертаційної роботи Постової К.Г. та розуміючи, що в її контексті не можливо розглянути цілий ряд інших, тісно пов'язаних з даною проблематикою положень, хотілося б висунути дисертантці ряд зауважень і побажань:

1. При формуванні експериментальної вибірки для участі в констатувальному експерименті автором була проаналізована гендерна структура його учасників та співвідношення хлопчиків і дівчаток на різних етапах конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт. На наш погляд, рецензована робота значно виграла б, якби в емпіричній частині дослідження було представлено детальний аналіз гендерних відмінностей розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків.

2. У третьому розділі дисертації представлено досить цінний практичний матеріал для роботи з обдарованою особистістю підліткового віку, але недостатнє обґрунтування необхідності включення вибірки десятикласників до формувального експерименту дещо знижує цінність виконаної дослідницької роботи.

3. На наш погляд, текст другого розділу дисертаційного дослідження дещо перевантажений таблицями та діаграмами, що утруднює сприйняття головних його ідей.

4. У тексті дисертації зустрічаються стилістичні огріхи, зокрема, граматичні та пунктуаційні помилки.

Разом з тим, пред'явлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження і не знижують наукової та практичної цінності представленої до захисту дисертаційної роботи Постової Катерини Григорівни, оскільки її результати доповнюють окремі розділи загальної, вікової, педагогічної та диференціальної психології.

Дисертаційне дослідження Постової Катерини Григорівни є завершеною науково-методичною працею, в якій отримані науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу актуальну проблему розвитку дослідницьких здібностей обдарованої особистості у підлітковому віці.

Основні результати дисертаційного дослідження у повному обсязі викладено в достатній кількості наукових публікацій Постової К.Г. Теоретичні і практичні положення дисертації доповідалися й отримали схвалення на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях.

У цілому оформлення та змістовний контекст дисертаційної роботи та автореферату відповідає основним вимогам ВАК України до такого типу наукових праць.

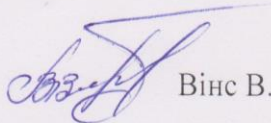
Дисертація «Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків» за актуальністю, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, за обсягом, оформленням, достовірністю і новизною відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., № 567, а її автор – Постова Катерина

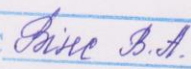
Григорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

 Вінс В.А.

ПІДПИС
Засвідчує:
Місч. В.